

"גזיטה ויבורצ'ה", 19.12.2008

מאת: רומן פאבלובסקי

דרמה פולנית צועדת לרחבי העולם

מוסקבה, סופיה, בוקרשט, ניו יורק, תל אביב – הדרמה הפולנית כובשת את העולם. האם היא תהפוך לתחום אמנות כה מוערך כמו הפוסטרים או האנימציה הפולניים?

פסטיבל המחזאות הפולנית בתל-אביב שהסתיים בשבת ושארגן במסגרת שנת פולין בישראל ע"י מכון אדם מיצקייביץ' ו"הבימה" – התיאטרון הלאומי של ישראל, עלה על כל הציפיות. לפי המתוכנן, הפסטיבל היה אמור לכלול רק קריאה של תרגומים לעברית, אך הבמאים הצעירים ניגשו למשימה בצורה רצינית ביותר והכינו חמש הצגות-סדנה על סמך "אבסינת" של מגדה פרטאץ', "ארגו" של מרק קוחן, "מסע אל פנים החדר" של מיכאל ואלצ'אק, "לילה" של אנדז'יי סטאשוק ו"הכיתה שלנו" של תדיאוש סלובודז'אנק. האולם הקאמרי של תיאטרון תמונע, שבו התקיימו הפרזנטציות, בקושי הכיל את כל המעוניינים.

זו הייתה הפרזנטציה השלישית של המחזאות הפולנית בחו"ל בחודשים האחרונים. באוקטובר נערך אירוע דומה שארגן המכון הפולני בבוקרשט, בנובמבר נערך אירוע כזה על ידי המכון הפולני בסופיה. כל שלוש הפרזנטציות לוו באנתולוגיות של תרגומים של המחזות הפולניים, שהוצאו לאור בשיתוף עם מו"לים מקומיים ידועים.

אם נוסיף לכך את המיני-פסטיבל של קריאת מחזות פולניים בניו יורק, שהתקיים בסוף אוקטובר - תחילת נובמבר בשיתוף עם המכון הפולני לתרבות, קריאת "לוצ'יה וילדיה" של מרק פרוחניבסקי ו"קינה" של קז'יז'טוף ביז'ו במסגרת פסטיבל "נובאיה דראמה" בספטמבר במוסקבה ואנתולוגיות של מחזות פולניים ברוסית ובגרמנית שהוכנו בתמיכה של מכון הספר בקראקוב ושל מכון אדם מיצקייביץ' בוורשה, אזי יתברר שהדרמה העכשווית הפולנית משיגה בפופולריות שלה להיטי-יצוא כמו אנימציה או פוסטרים פולניים.

כל זאת קורה הודות לדיפלומטיה התרבותית-פולנית שגילתה כי מחזאות עשויה להוות פלטפורמה מצויינת לדו-שיח בין תרבויות. תערוכת פוסטרים או רטרוספקטיבה של סרטים הן אירועים חד-פעמיים, בעוד לדרמה יש סיכוי להפוך לחלק מן התרבות המקומית ולהיכנס באופן קבוע למחזור התרבותי הודות למחזות שנערכים ע"י יוצרים בחו"ל.

בנוסף להזמנת תיאטרונים פולניים, המכונים הפולניים ומכון אדם מיצקייביץ', שמים יותר דגש על בניית התעניינות במחזאות הפולנית בקרב אנשי תיאטרון בחו"ל. כך היה בניו יורק, שבה צוותים אמריקאים הציגו באוף-ברודוויי הצגות-בכורה לדרמות של פשמיסלב וויצ'שק "תוצרת פולין" ושל מיכאל ואלצ'אק "ארגו חול" ו"בפעם הראשונה". המבקרים קיבלו אותן בדרך כלל בחיוב. וויצ'שק קיבל שבחים על חוש ההומור שלו והדרמה שלו על האנרכיסט מהשיכון שרוצה לעורר מהפכה חברתית, הושוותה עם הקלסיקה של הספרות המרדנית – "התפסן בשדה השיפון" של סלינג'ר.

"תוצרת פולין" עוררה התעניינות גם בבוקרשט, שבה בוצעה קריאה מבוימת של המחזה על-ידי שחקנים מתיאטרון "אודיאון". לדעת מנהל המכון הפולני בבוקרשט, ירוסלב גודון, לדרמה של וויצ'ק יש את כל הסיכויים להיכנס לרפרטואר של אחד התיאטרונים של בוקרשט, מכיוון שהיא משקפת בצורה מעולה את מצבו הרוחני של הנוער הרומני שבהיעדר אותוריתטות, הוא מחפש בעצמו, בדומה לנוער הפולני, דרכים בגיוגל הקפיטליסטי.

במוסקבה, לאחר קריאה בפסטיבל "נובאיה דרמה", תיאטרון "פרקטיקה" מכין בכורה ל"קינה" של ביז'ו, שמורכבת משלושה מונולוגים על בדידות נשים, ובבולגריה "טסטוסטרון" של אנדז'יי סאראמונוביץ' עושה קריירה. הקומדיה האינטליגנטית על סטריאוטיפ של גבר בן-זמננו שהוצגה בשנת 2006 בתיאטרון הסאטירי של סופיה הפכה ללהיט ומושכת עד היום המוני צופים. כעת היא יצאה לאור יחד עם שמונה מחזות אחרים (ביניהם: "בואו נדבר על חיים ומוות" של קז'ישטוף ביז'ו, "זוג רומנים מסכנים דוברי פולנית" של דורוטה מסלובסקה, "אבסינת" של מגדה פרטאץ', "טיראמיסו" של יואנה אובשנקו), שמייצגים זרמי תיאטרון שונים – מריאליזם פסיכולוגי ועד גרוטסקה ודרמה מעורבת חברתית.

לדרמה הפולנית החדשה ביותר יש סיכויים להצלחה קודם-כל במדינות פוסט-קומוניסטיות, היות והיא מדברת על טרנספורמציה פוליטית ועל משבר הערכים שמלווה אותה. ביז'ו, פרטאץ', אובשנקו ומסלובסקה מדברים על אותה מציאות מנוונת שבה חיים הרומנים, הבולגרים, ההונגרים והסלובקים. להצלחה הפולנית תורמת גם האגדה של התיאטרון הפולני, שמהווה עדיין נקודת התייחסות בחלק זה של אירופה.

אבל לא רק אירופה המזרחית נפתחת למחזאים הפולניים. מעידה על כך קבלת הפנים החמה לה זכו המחזות הפולניים בתל אביב. דר' ורדה פיש בחרה לפרזנטציה דרמות שמדברות על המציאות הפולנית באופן מקורי ובו-זמנית נוגעות בחוויות משותפות. "במחזאות הישראלית מוביל הריאליזם, כאשר במחזאות הפולנית דומיננטיים הגרוטסקה, האבסורד והמטפיסיקה. לכן היא כל כך מעניינת עבורנו" – אומרת פיש.

לעניין הרב ביותר זכו "אבסינת" ו"הכיתה שלנו". המחזה של מגדה פרטאץ', המספר על כלה שמתאבדת ביום חתונתה ולאחר מותה מנתחת את חייה, קלע לרגישות של הקהל הישראלי, לא רק הודות לטקסט עצמו, שמשקף אווירה אסקפיסטית של הדור הצעיר, אלא גם בזכות הבימוי של הבמאי הצעיר מאור זגורי, המבוסס על רעיון פשוט ומבריק של פיצול הדמות הראשית, קרולינה. בתפקיד זה הופיעו שתי שחקניות: האחת גילמה את הצעירה לפני ההתאבדות והשנייה גילמה את הרוח שמתבוננת בדרך שמובילה למוות שלה עצמה. המשחק האנרגטי והמעורב של שתי השחקניות העביר את הטקסט הפולני מעל למחסומים התרבותיים. "היו בדרמה זו דגשים פולניים באופן מובהק, אבל היא הוכיחה שהיא אוניברסלית באופן אבסולוטי. החיים כואבים בכל מקום" – כתב על "אבסינת" מיכאל הנדלזלץ, מבקר התיאטרון של עיתון "הארץ", מעצב דעת-הקהל.

"הכיתה שלנו" של סלובוז'אנק עוסקת באירועים כואבים מההיסטוריה המשותפת הפולנית-יהודית. סיפור על תלמידים פולנים ויהודים מכיתה אחת, ששאב השראה מהטרגדיה ביידובנה. הסיפור קורה במשך 70 שנה, מהתקופה שבין מלחמות העולם ועד לזמננו. שחקני "הבימה" פירשו את הטקסט של סלובוז'אנק באופן מאד אישי,

כאילו סיפרו את תולדות המשפחות שלהם. "הציבור הישראלי ישב מלא התרגשות ועניין תוך הסתכלות על יהודים ופולנים שהם הן אנשים טובים והן קורבנות ומרצחים" – כותב הנדלזלץ בדיווח שלו מהפסטיבל ומוסיף שפיזור הדגשים בסיפור מסובך זה היה נכון ונעשה ברגישות רבה. "המבחן האמיתי למחזה זה יהיה בפני הציבור הפולני ולא הישראלי. סלובוז'אנק מודע לזה. הוא בעצמו אומר שהדרמה מספרת לא על סכסוך פולני-יהודי אלא על סכסוך פולני-פולני שהיהודים הם חלק ממנו" – סבור המבקר הישראלי. אילן רונן, המנהל האמנותי של "הבימה", אמר לאחר קריאה של "הכיתה שלנו", שלדרמה של סלובוז'אנק יש סיכויים טובים להיכנס לרפרטואר של התיאטרון הלאומי של ישראל, כאשר הוא יחזור למשכן שלו שנמצא כעת בשיפוצים. לרפרטואר של תיאטרון תמונע ייכנס ככל הנראה המחזה "אבסינת", הדרמה הטובה ביותר בין אלו שהוצגו בפסטיבל הפולני.

על השער של התוכניה הישראלית עוצבו דלתות סוריאליסטיות על שפת הים, שדרכן עובר ענן לכיוון היבשה. האם הדרמה הפולנית החדשה תכבוש את במות העולם, בדומה להצלחת המחזות של סלבומיר מרוז'ק? לא ידוע. חשוב שהדלתות תישארנה פתוחות.